न्यस्मिंश्च ऋतौ रविचारवशेन ऋतुर्ज्ञेयः अयमर्थः पूर्वापरार्द्धे भवनस्य विद्याज्ञानादुदयादि
लग्ने प्रसूतिर्मितऋतौ नव४१   ज्ञाते गृहीते ऋतुर्न ४१   ऋतु४१

गा दस्मास्मिन्नयने उदगयने मेमव [illegible] ति तदा [illegible] केचारवशेनर्त्तुर्वक्तव्याः एतदुक्तं
भवति सौरेणमानेन ऋतुर्वक्तव्याः न चान्द्रमानेन यथा शिशिरे जाते मकरकुम्भयोरन्या
तमे एव सौरमासे शिशिरस्य वाच्यम् एवं शेषस्वपि वाच्यम्॥ अथायनविलोमे ग्रहपरिवर्त्त
नात [illegible] ज्ञानमासे रविज्ञाने वेन्दुव ग्रयाह॥ चन्द्रज्ञजीवाः परिवर्तनीयाः शुक्रार्कमन्दै
रयने विलोमे द्रेष्काणभागे प्रथमर्त्तुपूर्वीमासोनुपातात्तिथयो विकल्प्याः अयने विलो
मे सति चन्द्रज्ञजीवाः शशिबुधगुरवो यथासंख्यं शुक्रार्कमन्दैः सितज्ञ सौरैः परि
वर्तनीयाः बुधो भौमेन गुरुः सौरेण [illegible]
तवेदे ज्ञातव्यम् यद्युत्तरायणे जाते शरदृतुकालो ज्ञातव्यः तदा वसन्तो जात इति वक्तव्यम्
[illegible] वक्तव्यम् दक्षिणायने वसन्ते जाते तदा शरद्
षि जातः उत्तरायणे शरदि आषाढ्यां ग्रीष्मे जातः दक्षिणायने ग्रीष्मे जाते शरदि जातः
उत्तरायणे हेमन्ते शिशिरे जातः दक्षिणायने शिशिरे आगते हेमन्ते जातः एवमृतौ ज्ञाते
मासमानमाह द्रेष्काणभागैरिति प्रश्नकाले यो द्रेष्काणोदयस्तेन तस्य द्रेष्काणस्या

ताजे ४२

हो॰ टी॰ ३८

687

३

पराविभागेन वा दृष्ट्वा वापि कीदृशं द्रेष्काणं परिकल्प्य तत्स्केषां ते सर्वाः कथं तत्कालम

नष्टाङ्कष लक्षणे पञ्चते पादैः सप्त ल्लौ प्रथमं भावि धौंशे ये द्वितीये स जातं च वक्रे

मेषा तेषु स्थानतश्चाल्लनीयं नाभिकर्हिं वैन्निवर्तुं ये माहुः॥ उदरं कथितं तु पंच

मे हृदयं षष्ठमसप्तमनाभिमतम् अथ सप्तमसवज्जतुँ कथयन्नष्टममोष्ठकंधरे न

वने नवमं च सम्भुर्णा सललाटदशमं शिरस्तथा किं नवयम्पत्रिंशत्पिकं वृष

पाते जन्मतो जन्नौ ते तस्य नष्टजातकं वर्षं ज्ञानोपाय एवं नास्ति एवं वर्षे युज्यते

ग्रन्थज्ञानार्थे माह॥ ग्रीष्मार्कलग्नस्मादि येन लग्नेन तद्धि ष्ठाते तत्र चेदकः

स्वर्यः स्थितलग्ने द्रेष्काणो वा लग्ने तदा ग्रीष्मे जातः इति वर्षं काथित स्वशेषैः

शेषैः रवौ सूर्नष्टर्षे हे लग्नस्थैः वंशवे नक्षत्रयितद्रेष्काणैः शिशिरादयः इत्या

दितग्रन्थेन तत्रर्तुष्वाचार्ने सूर्याल्लग्नं भवति द्रेष्काणे वा तदाशिरे जातः एवं प्रके

तद्रेष्काणे वा वर्षे स्वर्तु ये पादहिती वै हेमन्ते इति अथ बहुना यदि लग्नगताभ

वेति तदा तेषां योबलवान्स्तत्र ऋतौ जातः इति वर्तमानम् अथायनं वाक्या

तद्रेष्काणैर्वीक्ष्यत ×४

लग्नगग्रहाभावे द्रेष्काणेशऋतुः ×१

वसंते कुजे ग्रीष्मे चंद्रे

गी

शि

अथ मेषं दशमश्च... ×५

वि

भवति युधिसंग्रामेद्योतनुसंस्थाबलिनएव कुजबुधादीनांग्रहाणामिति उक्तं यत्र
यत्रोत्तरदिग्भागस्थः सजयीसबलवान् तत्रजयलक्षणं उत्तरदिक्स्थः पुरुषोवे
पथुरश्मिमान्स्निग्धोऽणुः अथितुल्योविकृतोलिम्नमोविकर्णोऽजयः सजितः उक्तं
विपरीतलक्षणसमस्तोजयगतोनिर्दिष्टः विपुलःस्निग्धोद्युतिमान्दक्षिणदिक्स्थो
पिजयप्रयुक्तः इति एतत्कुक्रस्यचायःसंभवति तस्मात्पलिपणावार्यः सर्वेत्रयेन
उदक्स्थाद्दक्षिणदिक्स्थोजयीशुक्र इति एतच्चेष्टाबलं यथाम्यनमेनग्रह्रस्वेश
बलयुतोभवति॥ अधुनाकालबलंग्रहाणांनैसर्गिकंचमालिन्याह॥ निशिशशि
कुजसौराःसर्वदाज्ञोह्निचान्येबहुलसितगताःस्युःक्रूरसौम्याःक्रमेण द्व्ययनदि त्वसमःद्विः
वसहोरामासपैःकालवीर्यं शकयुगशुवसाद्याह्निहितोवीर्यवन्तः॥ निशीति श
शिकुजसौराः चन्द्रभौमशनयोनिशिरात्रौवीर्यवन्तोबलिनः सैबुधःसर्वदासर्व
स्मिन्कालेनिशिदिनेवबली अन्येपुनःरविगुरुसिताअह्नि दिनेबलिनः क्रूराःपा
पग्रहाःबहुलकृष्णपक्षेबलिनः सौम्याःशुभग्रहाःसितगताःशुक्लपक्षे

692

वीर्यास्ते शुभमनिष्टफलप्रदाःस्युः तत्र ग्रहास्तेषु यानि यान्यश्व्यादिस्थानानि शुभाशु
भफलप्रदर्शकानि नीचादिस्थानानामशुभफलप्रदर्शकानि तानि जन्मसमये ते।
यानि यानि च शुभानामशुभानां वा फलानां ग्रहणं न्येव भविष्यद्दर्शकानि तानि यावत्।
न ग्रामफलदर्शकानि ग्रहस्य ज्ञेयानीति ॥ इति महेशात्मजविरचितायां संस्कृतज्ञातकविवृता
वष्टकवर्गाध्यायो नवमः ॥ ९ ॥ ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॐ अथातः कर्माजीविका।
ध्यायं व्याख्यायते तत्रादौ न ग्रहेषोः कथं प्रतनसंज्ञकत्वम् इत्यध्याये किञ्चिदुच्यते
तत्र प्रकारद्वयेन धनदाता ग्रहो भवति लग्नाच्चन्द्राद्वा यो दशमगो ग्रहो भवति स प तो
वधनदाता भवति अथ लग्नचन्द्रयोर्यद्दशमे स्थाने शून्यं भवति तदा लग्नचन्द्रादित्या
नां यद्दशमराशाधिपस्तस्य नवांशाधिपस्तस्मिन्नवांशके जातकस्य जन्मकाले स्थितो येषां
नवांशकानां येऽधिपतयस्ते धनदातारो भवन्ति किन्तु लग्नाच्चन्द्राच्च यद्दशमग्रहा ते। मे
ऽनेन प्रकारेण धनदातारो भवन्ति तेऽनेन स्व दशांशनायाः अनेन प्रकारेण तत्ता पत्रि ५२
दावेव लग्नाच्चन्द्राच्च दशमस्था ग्रहा येन प्रकारेण [illegible] लग्नाच्चन्द्राच्च दशम

693

मु॰ चिं॰ ६

शिन्यचेद्दस्य बलाबलानि ग्रहांश्च पश्चात्त शुभाशुभानि मनःसमेतानि
यथेंद्रियाणि कर्मणेनानानि न केवलानि । अथानीयकृत्ये ॥ नेष्टा ।
श्चिरोन्तस्वबाल्लकर्म तेज्ञाद्दिःशीननमेवन्त्य विवाहभूषणव ।
राधयात्राभद्राद्युकार्याण्यपि पौष्टिकानि जयात्तसंग्रामबलापयोगि
कार्याणि सिद्धानि हि निर्मितानि रिक्ताहविद्ध्यबंधघातविषाग्नि प्र
स्वादिवयानि सिद्धिम् शुणोहमांगल्यविवाहयात्रासुपौष्टिकं शांति
ककर्मकार्यमदैवदसोपिन्हकर्मकयोन्नान्यहृदयाणाशुभमंगलानि
ज्योतिषलोद्ये वारफलम् ॥ तोणीपालविलोकनेहि नकरो धात्री ।
मनःसंगरे यात्रायां भृगुनंदनेतिबलवान्शास्त्रावबोधे बुधः गीर्वा ।
णेशगुरु विवाहसमये दीक्षाविधौ भास्करिः प्रारंभावलिकर्मणीति ।
गादितनत्तेहोनिर्णानायकः । नारदः ॥ वंद्रजीवबुधशुक्राणांवास
रः सर्वकर्मसु कृरेष्वितरवारेषु यद्वं कर्मसिद्धाति ॥ अथाणक

अनावस्या

२

694

शेषंवेश्माश्रितंकर्म ॥ श्रीपतिः ॥ सर्वेलाभगृहाश्रिताःशुभचरास्त्रिषष्ठकेऽर्कःकु
जार्कीत्रिषट्पंचमोन्नोद्यादिवमन्मथारिष्टुगाशीत्वाब्धतारिवर्जंभृगुः धीध
र्मात्तधनेषुवाकवितरिस्वाष्टाव्ययेस्याद्बुधः श्रेष्ठोजन्मगृहाद्गोचरे
विधौविद्वन्नेवंतत्प्रकृष्टः ॥ जन्मस्थेनशशांकेनपंचकर्माणिवर्जयेत्
यात्रायुद्धंगृहारंभंविवाहंक्षौरमेवच क्षौरेरोगोरणेभंगोयात्रायांमरणंभ
वेत् विवाहेविधवानारीगृहारंभेदरिद्रता ॥ अथमा[illegible]नारदः ॥ जन्म

रि

संपद्विपत्क्षेमप्रत्यक्साधननैधनाः मित्रंपरममित्रंचजन्मभात्पुनःपुनः
पुनः जन्मविपंचसप्तत्रयोनाराणानिष्टफलप्रदाः शांतिष्टपरिहारायद।

श्राग४

द्याद्द्विजातये शाकंगुडंचलवणंसतिलंकांचनंक्रमात् कृष्णे

श्लो

बलवतीताराशुक्लपक्षेबलीशशी ॥ श्रीपतिः ॥ ताराबलंबहुलपक्षे
शीतरश्मेःप्रभावः कथितमिहहिताराणवीर्यमाद्येप्रधानं शांतिविकल
तारेप्रयासेप्रोषितेवा प्रभवतिखलुकर्तुंसर्वकर्माणियोषित् । आ

जन्मराशितो ग्रह देखना

नामभरता   श्राकं=४   नामदस्ती

म० दं० ८

696

रेवतीमृगपुनोमैत्रोमरुभार्गवः ज्येष्ठामूलभवर्जं स्यात्पं स्याहि नलीढलाणि
निर्दोहणः कर्माण्येषु समाख्यातानि नियतकार्याणिहि सिद्धये ॥ इति गृह
नेदर्पणे गोचराधिकारप्रकरणं द्वितीयम् ॥ मत्रभंयः ॥ दृष्टवर्षोधिका
कन्या भवतो वरजस्वला अहिः पुष्यसुतोभावाहन्तः पुष्पसुरत्यापि ॥
वृहस्पतिः ॥ एकादशेद्वादशेवनारीणामार्तवं भवेत् वह्निदीप्यशे ।
त्वायोगाईटः श्रावणस्य हस्तने भर्त्तसुश्रावनर्थान्निश्चितस्वातारज
स्वला पंचमांनिहि योगयामाटे वोपि क्रोचकर्माणि ॥ रत्नसारे ॥ ज्येष्ठा
न्नाधार्स्वमरेवतीपुष्प जा पतीवास्वसोमपधिरसौ पूर्वात्रयंत्रीणितः ।
श्राद्वणाणिवृगणानाः स्नानशुभावहानि ॥ प्रथमार्तवफलम् ॥ नेदाम ।
ज्ञाभवेन्नुसित्वोष्पपूर्णोजयाइया रिक्तानपुसकेपाक्कानस्यान्नापि
रिवर्जयेत् ॥ प्रथमवारफलम् ॥ त्राहिन्याविषवानारीसोमवापिस्तनप
जा शनैविर्धामवेन्नारीपुत्रनः शेषाः शुभावहाः पूर्वपक्षेप हस्तस्नाता

धानलयाम्यसर्पनैर्ऋत्यपौरोइश्च वसर्पिदृष्टः मघास्तिनोविलम्बेन सोपि प्राज्ञोति
कालस्य सवाविमनुष्यः ॥ अथ हलप्रसारणम् ॥ हस्तानुराधावहमाश्विपैशुजेष्ठा।
धनिष्ठाशतभिषे पौसे नयोत्तराणिपितेनधेवनरत प्रारंभाणि एतत्समदाहराति
अथ हलयोजनकर्मप्रयोगः ॥ वसवायुभनेत्रत्याहिप्रधुवसहइष्ठ सीतोस्रवा
णबीजोपतिरस्तुलप्तफलप्रदा ॥ अथ प्रथमहलप्रवाहनारंभः ॥ मृइधुव
वरातिप्रविशाखापित्रभेष्वच हलप्रवाहप्रथमंविदध्यात्समूलभेवृषः ।
अथ हलचक्रम् ॥ त्र्यर्काक्रान्तानात्रानात्प्रत्रइहानाणयभान्यपुनोवृषो।
भचित्रयेतत्रलत्रवृषित्रनयातायु शलत्रये धिस्थानानवकेनद्रतयाने
स्यातोश्चयेपंचवे, यच्चान्याहितधनदं चक्रथितं वधेसभेलांगले ॥ एता
मार्तंडरात् ॥ रवेराद्रादिपादस्थेभूसुते जायतेरजः तस्माद्दिनत्रयंन
चबीजवापनकारयेत् ॥ अथ तस्यारोपणम् ॥ पूर्वभाद्रपदामूलरोहि।
एश्वनरफालानी विशाखावाहणेचैव धान्यानांरोपनेवरम् ॥ अथ तस्य।
प्रजेश्वराश्वदशोदितिमघामार्तंडपुष्याश्विनीपौलानुलमरीच्यः शतभिषकू कृत्वा विशाखवातथा
जीवार्केंदुसितेंडनंदनदिने तत्तवसोम्यादये सस्यानां वपनं तथैव लवनं धान्यस्य चारोपणम् ४२

मु॰ द॰ १२

698

छेदनम् ॥ पौष्णेमैत्रेन्द्रयाम्येहस्तेपुष्येनिलेनथा स्वस्थक्षेत्रप्रसवेसोनेमूलस्य
वणावामरे ॥ अथपशुमर्दनम् ॥ फाल्गुण्योश्रवणाश्लेषमघामूलेनयाम्यके
भ्रमणायानयान्येषुरोहणीधान्यमर्दने ॥ अथधान्यस्थापनदीपिकायाम्
याम्याग्निपूर्वाहिविषणवुकत्राभाहेत्रपित्र्यनभेशुभाहे धान्यानिसंस्था
पनमेषुपात्रेमृगाश्विहस्तादित्येषु ॥ अथसमघारंभः ॥ महावाहणपू
षान्त्रिमूलार्द्रीभरणीषुच पौरुहूतेनसमार्पयेत्समघारंभःशुभावहः ॥ अथ
नौकाघटनेदीपिकायाम् ॥ वृषहरिघटलग्नेपाकपिन्तुहिदेवे चितय
नविधियाम्यहस्तमाघान्यभेषु मृकणातिथियोगेशुक्रजीवार्कवारे नर
णिघटनमिष्टंचैत्रताणविशुद्धौ ॥ अथनौकाधनम् ॥ शुभाहेविषुमे
ष्टभागमैत्राश्विपाणिषु चालनेघटनंस्यात नावशुभानिभीडुषु ॥ अथ
नौकायानम् ॥ आर्द्वकेन्द्रहधानिषिपूर्वामित्रयधाण्युतभेशुभल
ग्ने नारकयोगानिणीडुशुभेषुनौगामनेशुभदेशुभवारे ॥ अथपानकर्म ॥

त्रि

२

699

हरयेऽमन्वघपषकस्तव हृदयादपयासि चेन्न मे कुरुषेह्नामवसे वनं दीनं ॥१२॥
रंभा वपासो कज्जल कलषं कपोवोलं भोरिदि किं अरिमितं रोपसि अदिदसा घंणा
दिमारा रतिः रंभेन केवलं कज्जलं नादिम विरमयत्यपेविरायासरीरा दोगदा ज
दो यं पिपयमोललाटसिंहूं रंनयननंदनः कज्जल कलाम्बुखोनां बूला ग्राम स्तण
मस्तणं वा पिहृदयात् हरनलाला रागं खरणपुगला मेकि मुकरोत्यम जापिम
पयोलेत्रुलिपिहृने चर्णं किंचयं ॥१३॥ धवहृपुरंगोत्तणाधपय कामदेवम्प
वज्रिदोदेपसफलांली वसंतपदि स्वरसरिदापमगा म्नायेदेहिवा मधुः साहस
रनेहतः हतः नाहेनसोरस्लादं स्वात्वपुन मेधुस्मनिकृहमा यरविरपदि विदंषी
सेअना णं म्ना रोविअ प्रेमदेमम पाधी पांउजी किंजदि मधुः स निश्वासं पा
रिजाननवमीलनीव्रजैः कलितम शयनस्पसादरदे नमाने भवति गोचरे

700

म·
२८

देवः सुकन्कासुरस्य विना विनानयोः इति क्रंदनविनाभ्यां दीयते रतिः मधो
महासाभारम जित्वा रिपुविनः शाकवत्त्वमिन्द्रमिच्छेषमां दीर्घकीलकरवेष
यानयात्वा स्कन्दविवविद्रुपणेनतः २५ तत्वविशामित्रनाशेनभक्तैश्चरणौध्या
पतीवर्द्धितैः मदर्शिणीकृतस्य वेषमारभते मधुः कल्याणिकल्याणि स्वर्णं।
तिष्ठ लोकिकाकाशाद्भवति उभौ स्खलतः आकाशवाक् मामदेवदेवं
काशीभगवंतमंगं शरणं व्रज यत्र प्रयागतेऽद्यः स्विनन एव विनं स्याति २६ इति
श्रुत्वा मधुः प्रजावलित्रयं भगवान्भवोनिकर एव वर्तते शरणं व्रजावः ना
शेनगत्वा आशुतोषशिववशंकरावलीशोकसंज्वरवितमवेनसंशयमः प्रति
समर्पणात् प्रमोनिर्वयांकुरूतिरतिमद २७ महादेवः रनेपतिआमिर
विरानेमविना परंकांतउपदेश्यो महन्सकृदापिनैवमपराध्यति किंनेम्

२८

यान्हप्रोनस्मेगना नाड्हशेजनयेन्मुझे मनींद्रदर्शयेन्ननः ॥ अथगर्भाधानेत
लवाकाम ॥ हरिरवातुगधाचमूलानीवाहणवासवम् उत्तराश्चिनयेवेवा ।
हिरणीवान्नमासमृता अदिरराश्चिवन्नक्षेचपोर्लसमूलमहोन्नजेत् आडाहो
त्रिसेध्यवभूनपत्तानमहमीम् ॥ **कयापः** ॥ षष्ठ्याष्टमीपर्ववर्षीच
नर्थीचनदेपोमपुभयरहित्वा सोधाःस्वभास्तुतिथयोनिषेकेवारणा
पोकार्कसितेनुजाना नाशामायास्तुनस्वस्त्वनस्मादकाद पोतिथिस्
त्रयोदशीन्यजेद्दनागमनेनिष्टदास्मृताः ॥ **अथकेशबंधनम्** ॥ वा
नोत्तराश्रवण [illegible] रा करवाजिमूलपुष्यादितीडुकरपोलसपुरंदरेषु पंच
सितेरविनिशाकरसौम्यवारे धम्मिल्लबंधनविधिः शुभदोंगनानां ॥
पुंसवन ॥ व्यक्तेगर्भेतृतीयेवामासेपुंसवनंस्मृतम् गर्भेव्यक्तेतृतीनी
येवाचतुर्थेमासिकारयेत् ॥ **राजमानं दान** ॥ वस्त्राणिरणामूलाद्यो
हस्तोभाद्रपदद्वयम् जीवार्कभौमवाराश्चशस्ताःपुंसवनादिषु ॥ अथ ।

जेष्ठा

मासेऽष्टमः सितकुजेज्यरवींदुसौरिचंद्रात्मजास्तप
न चेद्रुद्दिवाकरः सुः ८

नदीश्वरे

सीमंतोन्नयनं नारदः ॥ चतुर्थे मासि षष्ठे वाप्यष्टमे वा दिने शुभे बलोपपन्ने दं
पत्योः चेद्रमाणबलान्विते ॥ अथ संहितायां ॥ आधानादष्टमे मासि सीमं।
तोन्नयनं भवेत् नवमे मासि वा कुर्याद्यावद्गर्भस्य मोचनम् ॥ पक्षवृद्धगुरुः
पूर्वः पक्षः शुभः प्रोक्तः हस्तस्वात्यंत्रिकैर्विना पूर्वानेव न चापि नापणे न
कदाचन ॥ अथ तिथिः ॥ द्वितीया पंचमी षष्ठी सप्तमी द्वादशी हरिः त्रयो
दशी तृतीया च शस्ता सीमंतकर्माणि ॥ नक्षत्राणि कृतोद्वये ॥ हस्तादि
पुष्यमूलानि सौम्यादितिश्रवणं वहः प्रोष्ठपादद्वयं प्रोक्तं माघाषाढाद्वयमेव।
च श्रेष्ठानि कथितान्येव धिष्ण्यान्येकादशैव तु हस्तौ तथा मघायां तु रेव
त्यां फाल्गुनीद्वये आर्द्रास्त्वन्या चैव न तत्रैक मे सीमंतके वदेत् नारदेप्ययते।
देवाद्यदित्याहृहृतलग्नः ॥ लग्नशुद्धावभिः ॥ केंद्रत्रिकोणात्रिष
नायुगैः शुभैः त्र्यरिभुलाभागतैः स्मृपापैः षष्ठाष्टलग्नात्पविवर्जितेऽतो
सीमंतकार्यं शुभदं सदैव ॥ अथ जातकर्म ॥ यस्मिन्मुहूर्ते जातितं ऊ।

मारस्त्वामिति विधेयं बालजातकर्म । सेनयं देवान्पितॄन्विप्रान्संपूज्य सुवर्णं गोभूतिल
कांस्यवस्त्रैः ॥ वैधनामः ॥ जन्मनो नंतरं कार्यं जातकर्म यथाविधि । दैवादती
तकालश्चेदतीते सूतके भवेत् ॥ अच्छिन्ननालिकं कार्यं श्राद्धं वै पुत्रजन्मनि । छि
न्ने नाले ततः पश्चात्सूतके तु विधीयते ॥ मृदुध्रुवक्षिप्रचरेषु भेषु चारिक्तपर्वा ।
ख्यदिने प्रकार्यम् शुभग्रहाणां दिनलग्नवर्गे न जातकर्माप्यथवा विधेयम् ॥
अथ स्तनपाने दैवज्ञवल्लभे ॥ रिक्तां भौमं त्यजेद्दिष्टिं व्यतीपातं सवैधृतिम्
मृदुध्रुवक्षिप्रभेषु स्तनपाने हितो शशी शुभः ॥ अथ प्रसूतिस्नानम् ॥ सौम ।
शुक्रबुधस्त्वाज्याः प्रसूतिस्नानकर्मणि ॥ हस्त्यापानि प्रनाषष्ठी नवमी च ति
थयः ॥ हानिका भरणीमूलमार्द्रापुष्यपुनर्वसुः । मघाचित्राविशाखा स्वा
त्यश्रवणा दर्शमस्तथा ॥ एतासां नहि नक्षत्रे प्रसूतिस्नानं न कारयेत् ॥ यदि
स्नानं प्रकुर्वीत पुनः प्रसूतिर्न विद्यते ॥ अथ नामकरणम् ॥ एकादशे ।
द्विविप्राणां क्षत्रियाणां त्रयोदशे । वैश्यानां षोडशे कार्यं मासान्ते शूद्रजन्म

मु॰ ८ ५९

नाम ॥ नामकरणमिति शेषः गर्गः ॥ सार्धमासे द्वयोर्वा च शुक्लभूमिजवा
सरे रिक्तापर्वाष्टमीविष्टिः किंस्तुघ्नं च विशेषतः एतैर्दोषैर्युते काले एवाव
यिनकारयेत् गणा रेवतीपुष्यहस्तामूले च वारुणे श्रवणादितिमैत्रे च वस्ता
नी मृगशिरस्तथा प्राजापत्ये प्रतिष्ठा च सप्तनामकर्मणि ॥ वशिष्ठः।
न शुक्लतरं वा चतुरक्षरं वा विवर्जयेत् दन्तलकाररेफम् तस्मात् तनामादिकमे
व विन्यसेत्स्फुटं वेदहार्द लक्षणे [illegible] वैशाखादिमासनामानि वैकुण्ठो यज्ञ जनार्दनः
उपेन्द्रो यज्ञपुरुषो वासुदेवस्तथा हरिः योगीशः पुण्डरीकाक्षो हृषीकेशस्त
तो चक्रपाणिश्चैतानेव मासाकूर्मेन्द्रीषिणः ॥ राजमार्तण्डे
कन्यानदीपर्वतपादपादिनाम्नीन थास्पृश्यादि वीकसोच नयावलानीं।
महिपत्नीनाम्नी प्राप्तो नक्षत्रहीनहितायतिस्यम् ॥ दोलारोहणमुहूर्तः ॥
दोलारोहस्तु कर्तव्यो द्वादशे दशमेपि वा शुभेष्टपूर्णदिवसे चेन्दुनारावे।
लान्विते मृदुध्रुवक्षिप्रभेषु मानावाजलयोषितः ॥ अथ सूर्यदर्शनं ॥

षोडशे[illegible] वेश्मापि[illegible] विंशे दिवसे पिब

अश्विनीरोहिणीसौम्यपुष्यमैत्रोत्तरात्रये हस्ताश्विचानथास्वातीश्रवणे
रेवतीतथा एतेरेवशुभेसंतिबालानांसूर्यदर्शनम् ॥ अथचंद्रदर्शनं ॥ तृ
तीयेकर्तव्यंमासिसूर्यस्यदर्शनम् चतुर्थेमासिकर्तव्यंशिशूनांचंद्रद
र्शनम् ॥ अथदीपिकायांशिशुनिष्क्रमणम् ॥ आर्द्राश्लेषाविवर्जितानि।
पहतेष्वपिरिक्तेतिथौवारेभौमशनौ रेगुरुटलाकन्यालिसिंहोदयेसह
देयचतुर्थेमासियद्वामासेत्तृतीयेप्राचीनादीनिशुभदोषीणाम्।
रहान्निष्क्रामनंकारयेत् ॥ अथजलपूजनंदीपिकायां ॥ आश्विन्यादि
नक्षत्रपोलहस्तेषुष्यचवेलवे जलपूजावनारीणांनित्यंसंपद्यतेरवे
शनिशुक्रकुजानांनांवारेषुपरिवर्जयेत् बुधसोमेनयाजीवशुभदंज
लपूजनम् ॥ अथनामूलभक्षणाराजमार्तंडे ॥ मूलादितः श्रवणानि
षट्कोणतएकपालाख्यविशिस्तजनीकरणाच्च भेषु वारेषुजीवशशीश
र्मीनेंदुजानांतोन्नमूलभक्षणविधिः शुभदःशिशूनाम् साधमासह

येदृशानो मूलेष्वथ मैत्रिशेः कर्पूरादिकसंमिश्रं विलासाय हिनायव ॥
अथ भूम्युपवेशनमुहूर्तः ॥ पंचमे च तथा मासि भूमौ तमुपवेशयेत् त
त्र शस्ता ग्रहाः सर्वे भूम्यां च विशेषतः ॥ रसोत्तरे इज्य मृगमैत्रकराश्विनीषु
वारेष्वपुष्यश्रविशाखकुजस्य वारे मासेथ पंचम इह प्रविमुच्य रिक्तां शालि।
पिष्टाः भवति भूम्युपवेशनं प्राक् वराह पूजयेत्सां च पृथ्वीं च नदा हि।
जम् पूजनेथ् पूर्वं वसुधां च गुरुं देवद्विजन्मनाम् भूभागमुपलिप्याथ कृत्वा
न त्वं तमंगलम् शोभने दिवसे प्राह शाह्नेन भूमौ तमुपवेशयेत् मंत्राश्चात्र
भवंतीमेतन्मौनिनागादिनः स्मृतः ॥ मंत्राः ॥ रक्षैनं वसुधे देवि सदा सर्वग।
तेषु भे आयुः प्रमाणं सकलं निक्षिपस्व हरिप्रिये ॥ अथ अन्नप्रा।
शनेमुहूर्तः ॥ षष्ठे मासि मृतौ वीनबालकस्यान्नप्राशनं ततदभावे ष
मे मासि कुर्यान्संवत्सरे पि वा ॥ नारदः ॥ षष्ठे मासेष्टमे वापि पुंसां स्त्री
णां तु पंचमे सप्तमे मासि वा कुर्यादन्नवान्नप्राशनं शुभम् ॥ जगन्मनो

मित्र:

हरेविलः ॥ विलहस्तकिरणे हि मरारमिर्वायुमायां वरुणादितिचित्राः श्रुति
तिष्यवसुपौष्णभरोहिणिपुनर्वसुश्रवणेशुभोजनं तासां ॥ क्षुत्लोद्भवे ॥ हस्ता ।
विशाखावार्षेमघाई मूलसार्पेशुचित्रादितिविलसूषाः वारसूर्यशुक्रे ज्यार
वीडुजानां षणां स्तान्नपाने प्रथमाशीसूनाम ॥ राजमार्तंडे ॥ द्वितीयाच तृ
तीया च पंचमी सप्तमी तथा त्रयोदशी च दशमी प्राशने तिथयः शुभाः पंच
पर्वस्तनदायो रिक्ता याप्रायभोजनम बालानामाद्यषोडशेन्हेमन्नप्राशयेच्च ।
केतेव पहुवंधनवेलान्नप्राशने वोपनायने शुभदं जन्मनत्तत्रमशुभ
त्वन्यकर्मणि ॥ राजमार्तंडे गुलये ॥ लाभोत्र षट्ठभवनोपगतानामसौम्याः सौ
म्यग्रहा नवमपंचमकेंद्रकस्थाः लग्नेशुद्धेत्यसाविवक्रबृहस्पती नामन्नाप
भोगकरणेविविधोपभोक्ता ॥ अथ कर्णवेधनगाः ॥ मासेष्टमे वा सप्तमे
षष्ठेमेवापिवत्सरे कर्णवेधप्रशंसंति शुक्लपक्षे शुभे दिने कार्त्तिकमा
सिपौषे च चैत्रे वा फाल्गुणेपि वा कर्णवेधं प्रशंसंति पुष्टायुः श्रीविवर्ध

द्वौर

ला

ना

नम् ॥ व्यवहारसमन्नूपे ॥ नजन्ममासेनचचैत्रपौषे ह्यौमरुद्भेनभा।
इमेत्ते तिथौनरिक्तेनवावैधृतिहे करणिंब्यवेधन्तुनयोवदन्ति ॥ बाधगयनः
मूलेवाश्विनयाम्यविन्नसहितेहस्तेविधूर्वेनया च इतिष्यपुनर्वसौष
तमिषवारेतिथौ शोभने लग्नेसौम्ययुते ऋवास्थिरराहेपदेसितेवातनः
केइस्थबृहस्पतौशुभकौकरणिंब्यवेधःशुभः ॥ अथवधूप्रवेशणगृहः ॥
तृतीयेवृद्धिशौर्गभौजन्मनौवाविशेषतः पंचमेसप्तमेवापिस्त्रियःश्वशौ।
धवाश्रभाः ॥ पर्याप्तःतिथौ ॥ पंचमीसप्तमीचेवृह्नादश्येकादशीतथा
त्रयोदशीतृतीयाचद्वौरकर्मसवावहः ॥ वारशुद्धिः ॥ सितेज्यसौम्यवा
रेषुतोरपदद्दयहिते इन्दुवारेसितेपक्षेवाराशेषा न शोभनाः ॥ नाम:
श्राश्विनीश्रवणस्वातीचित्रापुष्यपुनर्वसुः धनिष्ठारेवतीज्येष्ठामृगाहस्तै
स्तद्विक्रिया ॥ लग्नशुद्धिः ॥ तौरधायायारिपाकूराःपालाकेन्द्रात्रिगाःशुभाः
नावशेलोगिरिपाने इयावन्मानातृगर्भिनी गर्भेमातृःकुमारस्यनकुर्यात्।

मु॰
द॰
१२

712

शेतपंचमे वर्षे संप्रसुप्ते जनार्दने षष्ठीं प्रतिपदं चैव वर्जयित्वा तथाष्टमीं रिक्तां
पंचदशीं चैव सौरिभौमदिने तथा एवं सुनिश्चिते काले विद्यारंभं तु कारयेत्
वासिष्ठः ॥ विद्यारंभे गुरुः श्रेष्ठो मध्यमौ भृगुभास्करौ मरणं भौमसौराभ्या
मविद्या बुधसोमयोः बुधसोमयोरिति धनविद्यारंभे ॥ दीपिकायां ॥
अश्विनि गुरु हस्तार्के स्वाति चित्रा श्रि पित्र्य श्रवणं हरिमूला पूर्वा त्रिभाग्यो
त्यभेषु नृपनक्षत्रेषु धाहे विश्वबोधे विपोष्णे समयानि थियोगे वाप
विद्याप्रधानम् ॥ श्रीपतिः ॥ मृगादिपंचस्वपि शिवे श्रुमूले हस्तादिके भ
त्रितये श्विनीषु पूर्वात्रये च श्रवणे वनद्वहि विद्यासमारंभमुषंति सिद्धं
सूर्योपनद्यूने राजमार्तण्डे ॥ पितुः सूर्यबलं श्रेष्ठं गुणावावर्णे शायोः।
वंशे सर्वेषां गुरुचंद्रार्कबलं श्रेष्ठं समादिशेत् । अतो वटुः सुरगुरुजपू
ज्योति सिंहास्थिते वा हि जन्मगवानो व्रतस्य बंधवले वैद्यमासे कृतं विप्र
स्यः शुभमेसाव्यद स्यात् ॥ वसिष्ठः ॥ प्राविप्रवर्णे वर्णे स्वर गुहणे व।

राज्ञो मैष्याद्ब्दो मौंजीबंधनं द्वादशौ द्विजानाम्

लपूर्वके ततोन्वे [गौ]रुबलेसु त्वमाचार्यशिष्ययोः ॥ नारदः ॥ आधानाद् ।
ष्टमेवर्षे जन्मतोवाष्ट जन्मनाम् ॥ काम्यकालेमनुः ॥ ब्रह्मवर्चसकामस्य
कार्यंविप्रस्यपंचमे राज्ञोबलार्थिनःषष्ठेवैश्यस्यार्थिनोष्टमे ॥ मासमु ।
हूर्त्तवसिष्ठः ॥ विप्राणामुपनयनंवसंतसमयेप्रधानाधिनाथानाम् ग्रीष्मर्तौ ।
शरदि विप्राणांमासांसाधारणःपंच ॥ ज्योतिःफलोदयेतिथिशुद्धिः
द्वितीयावसंततृतीयाचपंचमीदशमीतथा षष्ठीचैकादशीतद्वद्द्वादशीसु
कृष्ण भदाव्रते [illegible] पक्षे द्वितीयावतृतीयापंचमीतथा एतास्तुतिथयोम् ।
ध्यफलदानिदिनानापराः ॥ वारशुद्धिः ॥ शशिलोहितकाव्यामरगुरुजितानां ।
दिनेषुमौंजीविधिरिष्टसूर्यो ॥ नक्षत्रशुद्धौवसिष्ठः ॥ हस्तत्रयेचश्रव ।
णत्रयेचधातृद्वयेपुनरभेत्रयेच पौष्णद्वयेचादितिभद्वयेचप्रशस्तंद्विजानां
व्रतमौंजिकर्म ॥ नारदः ॥ त्रिषष्ठायगतैःपापैःलग्नांशाज्ञावविवर्जितैः
शुभैःषष्ठाष्टलग्नांत्यवर्जितैर्नाहिमांशुना शुद्धिर्नैविद्यतेयस्यवर्षमाप्ने

मध्यौ हन्ति मौ सूर्यसुतः कुजोपि नेच्छौ भौमौ द्वे [illegible]
द्वितीयौ ४८

713

मु॰ द॰ १२

हमेयाहुः चैत्रेमीनगतेभानौनस्यापनयनेशुभम् ॥ रत्नकोशे ॥ गोचराष्ट
कवर्गीभ्योयदिशुद्धिर्नलभ्यते नदोपनयनंकार्यंचैत्रेमीनगतेरवौ ॥ ना
रदसंहितायांगलग्रहः ॥ कृष्णपक्षेचतुर्थींचसप्तम्यादिदिनत्रयम् त्र
योदशीचतुष्कंचअष्टावेतेगलग्रहाः ॥ वसिष्ठः ॥ व्रतेन्दुरुवेसं[illegible]यां
वारेयोगदिनेपिनि नाहिनेस्यादनध्यायंव्रतेनव्रतकारयेत् ॥ श्रीपतिः
पौषादिचतुरोमासान्प्रोक्तविधिरकालजा व्रतेयात्राविवाहेचवर्जयेत्
सप्तवासरान् पौषदिनत्रयंवर्ज्यंमाघेचैवदिनद्वयं फाल्गुणेदिनमेकं
तुचैत्रेतुघटिकाद्वयम् ॥ इतिमुहूर्तदर्पणेसंस्कारप्रकरणंतृती
यम् ॥ ३ ॥ अथविवाहप्रकरणम् ॥ नवांशका अष्टौदोषापाटल
मारे ॥ वर्णंचवश्यंतुगमित्रशुनाएयोनिश्चमैत्रीवलयोगणाश्च भ
मेलकोनाडिकश्चाष्टि रेते यथोत्तरंस्युर्बलिनोष्टदोषाः नाडीवेधेन
णअष्टौसप्तसूराशिकूटके षड्गुणानाम्बोचसौहार्दंपंचवावेदगाःशो

७१४

ध्या

ग

ण्याः

715

निमेश्यो च चत्वारि त्रयस्त्राणवलेगुरुः वध्यत्वे द्वौ गणे प्रोक्तौ वर्णे चैकः प्रकी
र्तितः ॥ वर्णकूटे नारदः ॥ झषालिकर्कटा विप्रास्तद्धूर्ध्वं त्रिधायास्त्रयः ।
क्रमेण च त्रयो वैश्याः शूद्रास्त्वेवं त्रयः स्मृताः एवं वर्णेण ब्राह्मणादियोः श्रेष्ठे हीने
तथाशुभम् वर्णज्येष्ठा तु या नारी वर्णहीनस्तु यः पुमान् विवाहे यदि ज
वीत न स भर्ता न जीवति ॥ योनिनिषेधे ॥ सर्ववर्णात्मना नेष्टा भद्व
स्यानेन लोकवाः सिंहहिन्वान्तासिंहस्य वध्या लेखा गोविना । पूर्णीपरः
वरस्त्रीण येयावन्त्कन्यास्तेकन्यकुर्तेकान् वरभेन वहुशुभाः स्त्रीणां सं निप
रस्परम् शुभदा जन्मनाया द्वयोरेकत्ववर्जिता निद्राः द्विपवसन्तास्व
भेषा श्वेषा भहु रके ॥ योनिकूटम् ॥ वरुणाश्विभयोरश्वयोनिर्यमा
न्ययोर्गजः पुष्यकृत्तिकयोर्मेषः सर्पो रोहिणी सौम्ययोः मूलार्द्रयोः श्वा
नो योनिर्विडालादितिसार्पयोः मघाफल्गुण्ययोर्णबुर्ध्यार्यमाध्न्ययोः
पशुः । चित्राविशाखयोर्व्याघ्रो माहिषः स्वातिहस्तयोः कर्णाप्रयोर्वानरः ।

स्या

द्रः

भग दैयोः

द्र.वी.

णंशुभमान्स्यात्रैकंकन्याभवतिमानुषी केपीच्छेभिनदोद्वाहेवास्तेकेपीहनेच्छ
न्ति यदिस्याद्राक्षसीकन्याशुभमानभवतिमानुष: विवाहेचाष्टमेमासेमा ।
सेभवनयतीपमि रक्षोगणोयद्वाशुभ:कन्याभवतिमानुषी विवाहश्च ।
शुभ:प्रोक्तोवासिष्ठाद्विपराशरै: ॥ श्रृयणीमहूर्तनारद: ॥ षष्ठाष्टमेस्त
तिनेनृपेवमैत्वनूपश्यता नैवंहिद्वादशेनिःस्वदंपत्यो:प्रीतिहन्नमा ॥ ज्यो
ति:प्रकाशे ॥ एकराशौमहाप्रीतिश्चतुर्थेदशमेस्नानम् तृतीयेकाद
शेवित्तंस्यात्प्रजासमसप्तके ॥ ज्योतिर्निबंधे ॥ नक्षत्रमेकंयदिभिन्नरा ।
शिनदपुत्रीनचमत्युविलंभनाम् विभिन्नमृत्येयदिचेकराशौतदाविवा ।
ह:स्वलदोविवाहो एकराशौशुभोद्वाहएकभांशोस्ततिमृद: यदिस्या ।
द्भिन्ननक्षत्रेशुभदंपतीनकोब्रवीत् ॥ यात्नुक: ॥ दंपत्योरेकराशींस्यात्
भिन्नमृत्येयदातदा गणदोषेप्यकन्याशुगाविवाह:शुभद:स्मृत: ॥ ज्यो
तिःप्रकाशे ॥ एकर्क्षेचैकपादेचैविवाह:प्रवपाचेद: ॥ संहितायाम् ॥

विवाह: प्राणहानिद: एकर्क्षे भिन्ने पादे च ४

धनिष्ठाहस्तानि मिश्राफाल्गुनीचोत्तरफल्गुन्या पूर्वाभाद्रपदामूलज्येष्ठाह
स्तःपुनर्वसुः ॥ इति प्रथमनाडी ॥ पूर्वफाल्गुणिकाचित्राधनिष्ठाभर
णीमृगः पूर्वषाढानुराधावउषाभाद्रपदोत्तरा ॥ इति द्वितीया ॥ कृ।
त्तिकारोहिणीस्वातिमघाश्लेषारेवती श्रवणोविशाखा उत्तरषाढा ना
डिकास्मृता ॥ वादः ॥ अथैकनाडीकरुतेवियोगंमध्यैकनाड्यामृभ।
योर्विनाशः अंत्याचवैधव्यमतीवदुःखंतिह्योपितस्मात्परिवर्जनीयाः
अस्यापवादः ॥ रोहिण्यार्द्रामृगेंद्राग्नीपुष्यश्रवणपौष्णभम् अहिर्बुध्न्यर्क्ष
मेतेषुनाडीदोषोनविद्यते ॥ इत्यष्टकूटानि ॥ अथकन्यावरणम् ॥ पू
र्वात्रयश्रवणमैत्रभवैश्वदेवहौताशवासवसमीरणदैवतेषु द्वात्राफ।
लेत्तरमादनपूर्णपाणिःहुत्वानपुण्येनहृदयोवरयेत्कुमारीम् ॥ म
हेश्वरः ॥ अशुभेपिविषडायमोश्रितेंशुभविद्वैःस्वनधर्मकेंद्रगैः यदि।
वोपचयेग्रहांस्थितशुभमेववरयेत्कुमारिका ॥ अथवावरणव्यवहारवेदे

स्वरे ॥ पूर्वाचिनयमाग्नेयमन्त्रणाचिनयेनया मेहिणीपुत्रवरेणेभगाणाः श्री
स्यतेनतदा उपवीतेफलेपुष्पंवासोसिविविधानिच देयंवरणयवरेणेकन्या।
धानाहिनेनवा ग्रताम्रतेनातिदूरेमृत्यादेवानिदुर्बले इतिहीनेवम्।
विवर्षस्वकन्यानदीयते ॥ इतिचंडिकायांकलमध्येमृगणातिसूत्र:॥
कृतेवाग्निसूर्येपश्चात्मनुभवतिगोत्रिणाम् तथानमंगलकार्येनारीवै
पत्युदुःखदम् ॥ मांडव्यः ॥ वाग्दानानन्तरंयेचकुलयोःकस्यचिन्मृतेः
नदासेवत्सराद्दूर्ध्वंविवाहःशुभदाभवेत् पितृव्यमरणेचैवस्याद्दर्धमा
तरेवच मासत्रयेनभार्यायांतदर्धंभ्रातृपुत्रयोः ॥ देवलमनोहरे ॥
प्रातिकूलेपिपितृसमामासेमरेविवर्नयेत् विवाहकन्यनःपश्चात्तयोरे।
वेविधीयते दुर्भिक्षेराष्ट्रभंगेवापित्रोर्वाप्राणसंशये प्रौढायामपिकन्या
यांप्रातिकूल्यंनदुष्यति ॥ ग्रथकन्याविवाहकालेदक्षवाहनः॥ षडव्द
मध्येनोद्वाह्याकन्यावर्षद्वयंयतः सोमोभुंक्तेतथागंधर्वस्ततःपश्चाद्दुता

मु°
२९

णनः ॥ कश्यपः ॥ विवाहो जन्मनः स्त्रीणां युग्मे वर्षे च पौरुषः । युग्मे श्री-
प्रदः श्रेष्ठो विपरीते तु मृत्युदः ॥ व्यासः ॥ षड्वर्षा भवेद्गौरी नववर्षा
तु रोहिणी दशवर्षा भवेत्कन्या द्वादशे वृषली स्मृता । दशवर्षा[illegible]तिक्रा-
न्ता कन्या शुद्धिविवर्जिता तस्मात्तां रौद्रलग्नानां [illegible] पाणिग्रहो मतः
सम्प्राप्ते द्वादशे वर्षे यः कन्यां न प्रयच्छति मासि मासि रजस्तस्याः पिता
पिबति नित्यशः । पिता पितामहो भ्राता पितृव्यो मातुलस्तथा पञ्चैते
नरकं यान्ति दृष्ट्वा कन्यां रजस्वलाम् ॥ मासशुद्धौ नारदः ॥ माघफा-
ल्गुनवैशाखज्येष्ठमासाः शुभप्रदाः मध्यमौ कार्तिको मार्गशीर्षो
वैनिंदिताः परे ॥ [illegible] ॥ पौषे मकरसंस्थेऽर्के चैत्रे मेषगते रवौ
आषाढे मिथुने चैव केऽप्याहुः करपीडनम् ॥ नारदः ॥ जन्ममा-
से जन्मदिने जन्मदिवसे तथा । नाद्यगर्भसुतस्यापि दुहितुर्वा करग्र-
हः ॥ गुरुः ॥ ज्येष्ठेन ज्येष्ठयोः कार्यं न तु नार्याः पाणिपीडनम् तयोरेक-

श्री

720

ज्ये

नरे ज्येष्ठे ज्येष्ठमासेपि कार्येन ॥ वाक्य ॥ द्वौ ज्येष्ठौ मध्यमौ प्रोक्ता
वेकौ ज्येष्ठः स्वभावहः ज्येष्ठत्रयेन कुर्वीत विवाहे सर्वसंमते ॥ भार
द्वाजस्यावाक्यमाह ॥ ज्येष्ठे ज्येष्ठस्य कुर्वीत भास्करे चानवाग्नीने नान्य
वादीनिकार्याणि द्विरिदनानि वर्जयेत् ॥ वसिष्ठः ॥ सुतेभ्योद्वितो
यादिनएव वृक्षलपहेद्वयाम्येन गानां स्वभास्तुः नक्षत्रमीक्षकेन्द्रगाणि
गाद्गाणि स्वनंदृष्टी वापितानि विवर्ज्येत् ॥ नारसिंहः ॥ वाणांशेभ्या
शुभस्विवणाणी सूर्यार्किंवा गैवलम् मध्यमौ तौ त्याज्यः सदा भूमिसु ।
तस्यवाराकामार्कितिथ्यौ वापितौ प्रदोषौ । नक्षत्रसाहिः ॥ निर्हो
नएमलमहोन्मेन्वग्रान्तेषु वेडाके समीरभेषु सदाप्रशस्ताबल
कन्यकायाः पाणिग्रहे वधविवर्जितेषु ॥ अथ व्यतिपातादिविचारं नार
दः ॥ तिर्यंकोचांशुमारे रोहिणीरेखेव कोणगाः द्वितीये शुभकोण
गृपिस्यावकेत्रविन्यासेन भानुतः साभिजित्येक रेखास्थनत्रवि ।

प

721

स्था

विवर्नै

722

मु० ८६

दुभम् ॥ वासिष्ठः ॥ चक्रे नाभिवेकरे ख्यातिनेन नाहिदुर्ले विवरेणग्र।
दिष्टम् कृते विहितं सर्वपि सैसौ सौविंदेनाविलेपादमेकम् ॥ अथ पलना
वाह ः ॥ हरेर्हृदि नाम वेष एगुरु रवानेजलनीये च मेलनवताद
वाकरणत्रो ह्ममयनः पादेः ...... पश्चाद्धाविशान्तेनमः सुणि
श्रेद्भ्यत्तु पंचमेश्रुनः स्वभावरपि च नव मंसंत्रममहृदे गणाके स्तनः
अथ पानदोषो विविक्रमः ॥ साध्यहर्षणणमलानो वै पानेव्याति।
पानयोः यद्गोडस्य वा नेभ्यान त्यानेन निपातितम् ॥ अथ वान्
रदोषमाह वासिष्ठः ॥ ग्रंत्यातिगोडपरिचव्यानिपान पूर्वव्यागान।
गोडपरिणालमहाणनीषु विचानुएधर्पीनपनागादस्वमेषुसा।
दिनामलपाणिहरिणमार्धमेषु रेखामेकामर्धंगावस्नसमनि
र्थकृत्वाप्यत्रवाम्नेरवद्धे तिर्यग्रेखास्येस्याग्रोस्तु इमानाहंकारपानेदो
षण्काणलाख्याः ॥ अथ दे दोषानाह लल्लः ॥ यस्मिन्दिवे रावेः।

भो

निर्दिष्टं यस्मिन्रवे रूपशीनयग्रा हयोयेगे गृहनेक्षु दैर्घ्यं षष्ठ्यानवोदितो दश
सूत्यवेदतुरूपाणि दिग्रहातिथयोधृतिः कुतविषानवाश्रुतिदशयो
गाः प्रकीर्तिताः मरुन्मेघाग्निभूपालबौरमृत्युरजोपतिः कालेहि
निर्दिष्टा ह्याहदोषा त्याज्याः सदा बुधैः ॥ अथयुतिदोषमाहनारदः
पापाके ग्रहसंयुक्ते दोषः स्याग्रहसंज्ञकः सूर्येण संयुते चंद्रे दारि
द्रं भवति ध्रुवं कुजेन मरणं व्याधिः सौम्येनत्वनपत्यता दौर्भाग्य
गुरुणा युक्ते सापत्न्यं भार्गवेन तु प्रव्रज्या सूर्यपुत्रेण राहुणा कलहः
सदा केतुना संयुते चंद्रे नित्यं कष्टं दरिद्रता ॥ जामित्रदोषमाह
गे चंद्रात्स्मरस्थाने केदिनकरोत्यत्राधनैकन्यका भौमेचव्रणदा।
प्रहानिर्विलयं सौरेणवैधान्यकृत् जीवे शुक्र प्रपाणाके जो भवका
केविहृदनावमान भार्गवे प्रोज्झित दोहिता लभवने नित्यं प्रवासी।
त्विना ॥ ग्रेयोपग्रहदोषमाहनारदः ॥ भूकंपः सूर्यभात्सप्तमर्क्षे

छि=

मु॰ दी॰
१८

विधुस्तु पंचमे शूले हस्मे चून नवमे शनिरष्टादशेन था केन्द्र पंचद्वौ
देइ शूल एकोनविंशतिः त्रिंशोनः पानसंज्ञेस्तु तेषः सनवपंच
मः सोहत्रिंशोनके पादश्च अलिशपरिवेशाके वितेयचैकविंशत्या
दारभ्य च गणनाक्रमम् ॥ अथ पंचकदोषमाह विवाहान् ॥ गताति
थ्युतुनलग्ने पंचघ्नास्थापनीयम् तिथिरविदशनागाविधियुतेक्र
मेण नवहृताभिशिष्टशेषेबाणासंज्ञः क्रमेण रुगानलनृपचौराः पंच
मारुत्युसंज्ञः ॥ अथ टोडगलंदृष्टदोषमाह ॥ तिथिवारेचनक्ष
त्रेनवभिस्तुहृतावितनम् सप्तभिस्तुहरेद्भागशेषाकेफलमादिशेत
~~तिथिवारेचनक्षत्रेनवभिस्तुहृतावितनम् सप्तभिस्तुहरेद्भागशेषाकेफ~~
लमादिशेत् त्रिशेषेनजलविंदात्रेशेषप्रभंजनैः सप्तशेषेव
नृपातो ज्ञेयवज्रजलक्षणम् ॥ इति दशमहादोषाः ॥ अथ लग्नशु
द्धिविक्रमः ॥ त्रिजायालग्नेवृद्धियोगमदाख्येष्टकेन्द्रलग्नपाः ध्रुवे।

म

724

ऽदय: पंचमसर्वे लेऽग्नग्नूसमो ॥ मुला: ॥ नदेय: पंचमेपाप: चेदु: वशाह
केऽपजेत् चेदु एकूनलग्नस्थोविषकुंभेविवर्जयेत् ॥ गुरुव ॥ उदीप्र्या
कारिभूवाष्टमोदिनकरस्त्रुइस्त्रिलोकार्येगो भोम: षडदूसहजायगोवृध
गुरुरिष्काष्टमषष्ठेन गै श्रेकोद्वादशास्तुसत्वरिपुशून्यख्यानानिं स्युर्यवा
ऽहुस्त्तग्ताविलग्नबधुराहैन: पापाग्रहे पोभन: ॥ अथगोधूलिल
लं: ॥ लग्नंयदानास्तिविशुद्धमन्यहौधूलिकं साधनदावदंति ल
ग्नविशुद्धेसतिवीर्ययुक्तो गोधूलिकेनेवफलोविधत्ते ॥ दैवज्ञमनोह
रे ॥ जालिकेंकांति साम्यं च मृत्योभ ष्टाष्टगा: पापा पंचांगोधूलिके:
त्याज्याग्रनष्टदोषा: शुभावहा: ॥ भागरि: ॥ गोभि: पद्मसूतोभि:
ऽरपुटदलितायान्तुधूलिर्दिनांते सोद्वाहे सदर्शाणंविविधधन
हना रोपसंपत्प्रदात्री नोभिकालेनचहुनवानीर्थिकरणे नेवल
प्रेनयोगा: ख्यानपंक्षोरहावार्थ प्रामयान्तिऽरिनानुगात्यिनगोरजल्लं

बृं
टी।
२२।

[illegible] नारी स्याद्[illegible]। विधुनिधनसहज[illegible]समद[illegible]मदशसैकाद
शभः स्थितः सूर्यात् ३।८।३।७।१०।११। लग्नात्तृतीयदशमायविलाभसंस्थः शुभश्चन्द्रः ३।६।१०।३
११ भ्रातृस्वतकर्मलोभधर्मेषु वा शिवगः कुजः चन्द्रात् ३।५।१०।११।१०।८ जीवात्तृतीयषष्ठेनि
वसस्वतनवर्जितस्थित ग्रहः ३।८।३।६।४।५ एतानि वर्जयित्वाऽन्येषु वहमिहिरपठितानि स्थाना
नि जातानि १।२।११।८।१।४।७।१० प्रथमद्वितीयषष्ठाष्टमान्यवर्जितेषु भार्गवः स्थितः ११।३।६।
८।१२ एतानि वर्जयित्वाऽन्येषु वराहमिहिरपठितानि स्था[illegible]नानि जातानि १।२।११।८।४
१०। षष्ठधननवमपंचमवर्जितेषु बुधात्प्रशस्तः ३।८।१०।१२ एतानि वर्जयित्वाऽन्येषु वराह
मिहिरपठितानि स्थानानि जातानि १।३।४।५।७।८।१०।११। तथा चस्वरुजातके प्रशस्तपदं द्वये
षु लग्नात् ३।६।११।१० साद्यमनिः स्यात्॥ ३।६।११।१०।७।१। कुजात्तनवधीम ३।६।४।११।१०
२।५।१२। सूर्यात्साष्टसहगः ३।६।११।१०।८।७ त्रिषडायस्तेषु सूर्यसुतात् ३।६।११।५ जीवेन्द्र
त्रिसुताद्याष्टगः १।४।७।१० ३।५।११।८ गुरोर्व्ययाष्टषष्ठकेन्द्रेषु १।११।८।४।७।१० त्रितः
सुतनवदशसमायगः सन्द्रमाः शुक्रात् ३।४।५।११।१०।७।१२ इति चन्द्रस्याष्टकवर्गः॥ अथ

लग्नात्षट्त्रिदशायगः सधनधीधर्मेषु चान्द्रात् शीं [illegible] सास्नात्तादिषु साष्टसमसुरेवः षट्त्रायधीस्थोयमात् धीत्रायाष्ट
मर्कटकेषु तु बुधाज्जीवाद्व्ययायाष्टगः केंद्रस्थश्च सिताद्व्ययधर्मसुतधी आयायादाग्नगः २ [illegible] तृतीयपूर्वपृष्ठाष्टमपंक्तेः ४ २२

सू॰
री॰
२५२

कम्बलः क्षौमवस्त्रकम्बलः कोशकार्यवसनः पट्टवासाः अजिनान्वितः कलशभूषणवर्मयुक्तः ख-
ङ्गः पत्नीवल्लभवदनः तत्समवक्त्रः खेटादिगः कूर्म प्रथमद्रेक्काणः पञ्चमद्रेक्काणः सैन्धवक-
स्त्र ॥ अथ कुम्भद्वितीयस्य स्वरूपं वैतालीयेनाह ॥ दग्धे शकटे सशाल्मलीके लोहान्याहरते-
नावने मलिनेन पटेन संवृता भाण्डैर्मूर्ध्नि गते च कुम्भमध्यमम् ॥ शकटे गंस्थाशाल्मलिनाक्रान्ते

स्थिता

न सशाल्मलेः शाल्मलिवृक्षसहिते दग्धे गता स्त्री लोहान्याहरते गृहाणि वने रिपुमलि-
नेन पटेन समले नवाससा संवृता भाण्डैर्भाजनप्रकारैः मूर्ध्नि गतैर्मस्तकारोपितैः सपल-
विला मध्यमो द्वितीयद्रेक्काणः पञ्चमी द्रेक्काणो बुधस्य भवन्ति ॥ अथ कुम्भतृतीयस्य स्वरूप
नानभिरूच्य वसाह ॥ श्यामः सरोमश्रवणः किरीटी त्वक्पत्रनिर्यासफलैर्बिभर्ति भाण्डानि लो-
हव्यतिमिश्रितानि संचारयत्येव गतो तृतीयः ॥ श्यामः श्यामवर्णः सरोमश्रवणः रोमशकर्णः
किरीटी मौलियुक्तः त्वक्पत्रपर्णाम्ब निर्यासः लोहफलैव स्वयमिष्ठमेव यत्नैः संभाण्डानि
लोहव्यतिमिश्रितानि लोहमेयुक्तानि विभर्ति धारयति तानि च संचारयति चटस्थकम्भ
स्थानगतः तृतीयद्रेक्काणः पञ्चमद्रेक्काणः शुक्रस्य भवन्ति ॥ अथ मीनाद्यस्य स्वरूप

731
३२
:कृष्ण
वादि:२

वृद्ध२
६२
स्यानीतं रत्नयति x२

मणा ५

मुखेन जानाति अस्मद्व्याघ्रनाली पद्मपत्रसदृशानेत्रा मणामा[illegible]सवर्णा विचित्रा।
णिनाना मकाराणि वस्त्रनिवसनानि भाणाभीपमाला विभूषणालेहनालेकारणभू
षिता लोहकर्णी लोहधुन्न श्रोत्रा घोघास्त्री मकरस्य मध्ये स्थिता यदेकाणा प्रदिशा
उत्तापघस्त्रीद्रेकाणस्य प्रसमाचं ॥ अथ मकरतृतीयस्वरूपं घोद्रतयाह ॥ कि
न्नरोपमनरः सकम्बलः तूणचापकवचैः समन्वितः कुम्भरुद्रहतिरत्नविचित्रितस्क
धंमकराधिपश्चिमः ॥ किन्नरदेवयोनयः मस्तुलः सहशानतुः सकम्बलः क
म्बलसहितः तूणचापकवचैः घनधानधरः सन्नाहैः समन्वितो युक्तः कुम्भव
टरत्नविचित्रितस्कन्धः [illegible]मेससतनमुद्धहति धारयति मकराधोपश्चिमस्तृती
यद्रेकाणः पद्धउरुषद्रेकाणः सायुधो धर्मतत्त्व ॥ अथ कुम्भप्रथमद्रेकाण
स्वरूपं घोद्रतयाह ॥ स्नेहमद्य जलभोजनागम व्याकुलीकृतमनाः सकम्बलः
कोशकारवसनोजिनान्वितो गृध्रतुल्यवदनो नरः स्थितः ॥ स्नेहमेलादितलपानवि
शेषः जलघृतकंभोजनमद्यानमे पानेपाचगमनः तेन व्याकुलितमनाश्चिन्तयस्यस

नर

कु

हृतिलीनस्वयः परः स महेश्वरः अक्षरेणान्यत्रा विदे सर्वं चत्वारिंश सहस्रशीर्षं देवं
विश्वाक्षं विश्वसंभुवं विश्वं नारायणं देवाम क्षरं परमं पदं विश्वतः परमान्नित्यं॰
विश्वं नारायणं हरिं विश्वमेवेदं पुरुषस्तद्विश्वमुपजीवति पतिं विश्वस्यात्मेश्व
रं शाश्वतं शिवमच्युतं नारायणं महाज्ञेयं विश्वात्मानं परायणं नारायणपरो ज्यो
तिरात्मा नारायणः परः नारायणपरं ब्रह्मः तत्त्वं नारायणः परं नारायणपरो ध्या॰
ता ध्यानं नारायणः परः यच्च किंचिज्जगत्सर्वं दृश्यते श्रूयतेऽपि वा अंतर्बहिश्च तत्सर्वं
व्याप्य नारायणः स्थितः अनंतमव्ययं कविं समुद्रेंऽतं विश्वसंभुवं पद्मकोशप्रतीका
शं हृदयं चाप्यधोमुखं अधो निष्ट्या वितस्त्यांते नाभ्यामुपरि तिष्ठति ज्वालमाला॰
कुलं भाति विश्वस्यायतनं महत् संततं शिलाभिस्तु लंबत्याकोशसन्निभं तस्यांते सु

नेमंविदेवासोह्यन्नमन्वविदन् इन्द्रएकंसूर्यएकंयज्ञोवेनादेकंस्वधयान्वि॰
ष्टचक्षुः योदेवानांप्रथमंपुरस्ताद्विश्वाधियोरुद्रोमहर्षिः हिरण्यगर्भंपश्यति॰
जायमानंसनोदेवःशुभयास्मृत्यासंयुनक्तु तस्मात्परंनापरमस्तिकिंचिद्य
स्मान्नाणीयोनज्यायोस्तिकश्चित् वृक्षइवस्तब्धोदिवितिष्ठत्येकस्तेनेदंपूर्णंपुरुषेणस
र्वं नकर्मणानप्रजयाधनेनत्यागेनैकेअमृतत्वमानशुः परेणनाकंनिहितंगु
हायांविभ्राजतेतद्यतयोविशंति वेदांतविज्ञानसुनिश्चितार्थाः संन्यासयो॰
गाद्यतयःशुद्धसत्वाः तेब्रह्मलोकेषुपरांतकालेपरामृतात्परिमुच्यंतिसर्वे दहरं॰
विपापंपरमेश्मभूतंयत्पुंडरीकंपुरमध्यसंस्थं तत्रापिदहरंगगनंविशोकं
तस्मिन्यदंतस्तदुपासितव्यं योवेदादौस्वरःप्रोक्तोवेदांतेचप्रतिष्ठितः तस्यप्र

दुग्ना

यः समर्पितपवयनः पुष्पैः ष्टशीर्षिटकमंदनं शालकौ भांश्वकुंभानुन्दहीनं मे कृतक
ततयापेवपाश्तेनसिक्ताः इत्यं संस्त्वौ प्रतिगिरिस्तनावाचं मुखारयंतीयामेघा।
श्रीत्रिनयनतपः पर्णशालां विशालां ५२ तदावामधिकपरिदर्शनाय ब्रजावः इति
निष्क्रांताः सर्वे द्वितीयोंकः ततः प्रविशति शंखकर्णः शं सोत्साहं टंकामवघ
ट्यत् नेपथ्याभिमुखमवलोक्य भो दैत्यादानवादिरण्यपुरवासिनः पर्णयोग
नियात कवचः कालेयाश्च महाराजस्तारकोऽयुष्मानाज्ञापयति यदिमं सा न्नादि
कं टंकावतंरमाकर्ण्य योनयो युष्मांमाजंमजति मजीवितनमाहियोकिवास्कौरित
मेतं युद्धेचिनवद्धवीरवामावाणस्तनाद्यायुधाः सर्वेपि स्माकाशे किं नूय वशी
ततस्त्रिजगतामस्माकमकस्मादास्कंदनावसरः केन सहेति श्रुत्वा तदितिजपति
भागिनेयो दुंदुतदहं ओश्रतं भरस्तंभरयोर्गधर्वयोर्माययाहृतंपंरदीसाष्ट्यिमा

736

तल्कर्णेरत्नाकर्णयाव: पार्वती हलाजयघाललरसालोवरोमहपुत्तो इअं अलिनी
मलिणाफलिणीतुहएत्ती इमाणंउद्याहंअह्मेकरिस्सामो विजया अहंपुणान
अमवसयउद्याहंकरिस्सामि पार्वती सांगमंगलज्जानेजघा अहंतकर्णफलि
नीसुरसरांवारिभिभिदपुरउयडेहिंअरउद्धंकरिस्सामि अहंपिथुवदोहयउहसे
३ रसालवरसवविअंकरिस्सामि विजया अहंपिनमंतिअरकंवंचभरवव
भोयणाभसणाइवउहसमिद्धीकरिस्सामि पार्वती जयपसारख्विजयाप्रणोप्रणो
अस्साणंवतातविधाहंकरेदिताअणागमिस्सामोउभेतथाकुरुत: सर्वभरा वहोज
त्तोभरहोधररसवरहतकेशवेशासयतंकुर्वतांविन्वंचगात्रंकरघारणागणाहंभ
मप्पादिशंस वाविक्रवंचकंपेप्रविहअदलसंशित्तयतलास्समंदणो: प्राणप्रेया
मिवासाविचिनसमनसांरणतेंनअमोपि ५। सर्व: सर्वभरस्याभिलावतप्रष्यावच

पार्वती४

तं त्वनं

नक्षत्रेण यावि सौम्येतरे क्रूरयोनेण विशु ॥ अथाभीमपराक्रमेभ्योऽभ्यकरतेँ
म ॥ राज्याभिषेकाहवकुरुष्टदंतिमत्ताद्विदानांकृषिकर्मणोव वादस्यव ।
त्यागनयस्यवारेप्रागप्राभासिद्धिमनयावदंति ॥ कमपठः ॥ उद्वगाव्य ।
मेवेद्रुध्यानसौम्यकर्माद्युपशु सद्धनक्षत्रेषुलग्नेषुकार्यराज्याभिषेचनम्
अथलग्नवासिष्ठः ॥ त्रिकोणकेन्द्रेषु शुभेषुसौम्यैः त्रिषष्ठलाभेषुगते ।
ष्वपापैः षष्ठाष्टलग्नव्ययवर्जितेनचेन्द्रेणराज्ञोशुभदोभिषेकः ॥ अ ।
थराज्ञदर्शनेनाणकप्रदीपान् ॥ हस्ताश्विपुष्यश्रवणेषुभानिविचार्य
गौन्यश्रानिवासवानि महीश्वराणांमुनिभिःस्मृतानि विलोकनेभा ।
निशुभप्रदानि ॥ इति मुहूर्तदर्पणे राज्याभिषेकप्रकरणम् ॥ अथया
त्रायांवसिष्ठः श्रवणसमन्वयमाह ॥ इतिशुक्रादिदोषाद्युक्तेनेगमनेन ।
राम् राज्ञोविजययात्रायानान्यदादोषमावहेत् ॥ तिथिशुद्धिर्नारदः
षष्ठाष्टमीद्वादशीकारिक्तामावर्जिताश्चव यात्रायामलकृष्णप्रतिपदिनिषिद्ध

७४०

राहु

त्रिनवेन्वसेत् दिनकार्किनमःत्र्जकेनवोष्टनभृगोनग्यशुभाः शुभदाः।
शुभाः दहनचतुर्थमिते प्रवेलावानो हवनकर्मणि सर्वसमृद्धये॥ अथा
ग्निवासः॥ वसिष्ठः सैकतिथिर्वारयुता तिथिमदिनयुतावेदहृच्छेषिनः स्यात्।
केऽग्निर्भूमौ नो पाद्दहनजलधिनोभूमिनग्निर्निवासः विज्ञाहस्ताविव
नाशोवह्निचयतिम्हृतिःसोव्याह्वहीकमानस्पादस्वाविलक्षणपश्च।
यानियमकृतोसम्हृतो नो विचारः॥ इति मुहूर्तदर्पणेनाग्निधानप्र
करणम्॥ अथाभिषेकः॥ रेवत्युत्तरमैत्रपुष्यरोहिणीश्रवणादित्यौ
रोहिणी दिनदिवाकरेशुभतिथौ केन्द्रत्रिकोणेशुभे क्रूरेचोपचय
स्थितेऽस्थिरगृहे वारेबुधादित्रये वेंद्रेकेंद्रमहीभृतामतिवरे हनोभि
षेकःशुभः॥ रत्नमालायाम्॥ विलग्नजन्मेशदशाधिनाथमार्तंड
धात्रीतनयेबलिष्ठैः गुरौविशुद्धेस्मरदपणान्नालेमहीपतीनामभि
षेकइष्टः॥ महेश्वरः॥ नाभिषेकात्रपश्चात्रनाधिमासेनभूपतेः।

प्राण

धन

चंद्रा

लग्न

सूर्य

मंगल

कृतेपिचवत्समाद्व्रयात् ॥ अथ शुक्रसन्मुखविरोधः ॥ अस्तंगतेभृगोःपुत्रेन
यासन्मुखवर्द्धिते नष्टेन्नीवेति रेवतेवसंवालयेद्धर्मं गुर्विण्याबा
लकेनापिनववधूद्विरागमे पदमेकंनगन्तव्यं शुक्रेसन्मुखवर्द्धिते ॥ अ
थप्रतिशुक्रापवादः ॥ एकग्रामेपुरेवापि दुर्भिक्षेराष्ट्रविप्लवे विवाहे
तीर्थयात्रायांप्रतिशुक्रंनदुष्यति ॥ गोत्रपरत्वेनापवादमाह ॥ का
श्यपेषुवासिष्ठेषुभृगवत्र्यांगिरसेषुच भारद्वाजेषुवात्स्येषु प्रतिशुक्रे
नदुष्यति ॥ कश्यपः ॥ पौष्णादित्वाश्विपादैकैयावत्तिष्ठतिचन्द्रमाः
तावच्छुक्रोभवेदंधः सन्मुखंगमनेहितम् [illegible] दक्षिणेवाविधृतेन।
योद्वाहेनववधूगमनेप्रतिशुक्रविचारणानास्ति ॥ भीमः ॥
एकग्रामेचतुःशालेदुर्भिक्षेराष्ट्रसंकटे दंपतीनयमानानांप्रतिशु
क्रंनदुष्यति ॥ ॥ इतिमुहूर्तदर्पणेद्विरागमनप्रकरणम् ॥ ॥
अथयात्राप्रकरणं ॥ ओं ज्ञात्वादयाणोद्वेषणोपुष्यमेत्रेकरेमृगे विज्ञा।